

Likestillings- og diskrimineringsombudet

ek@ldo.no

Innspill til evaluering av funksjonshemmedes diskrimineringsvern

Det vises til LDOs e-post om skriftlige innspill til utfordringer og synspunkter om likestillings- og diskrimineringsloven, datert 3. mai 2020.

Reform ønsker med dette innspillet å spesielt besvare punktet «Hva er de viktigste problemstillingene framover for å oppnå likestilling for funksjonshemmede?». Vi vil påpeke seks områder der vi mener det behøves en ekstra innsats for å oppnå likestilling for personer med funksjonsvariasjon. Dette gjelder likestilling i arbeidslivet, personer med funksjonsvariasjons utsatthet for vold, seksuelle overgrep og omsorgssvikt, mangel på krisesentertilbud, kjønn som variabel i forskning på funksjonsvariasjon, samt støtteapparatets rolle i å forsterke tradisjonelle kjønnsroller hos brukergruppen.

1. Likestilling i arbeidsliv

Retten til å delta i arbeidslivet er en viktig forutsetning for reell likestilling. Dessverre viser registerdata fra 2017 at så godt som alle personer med utviklingshemning er utenfor det ordinære arbeidslivet. Videre tyder mye på at flertallet av personer med utviklingshemning automatisk blir tildelt uføretrygd ved myndighetsalder, uten av det gjøres noe forsøk på å avklare faktisk arbeidskapasitet (Wendelborg, Kittelsaa, & Wik, 2017).

I 2018 lanserte regjeringen inkluderingsdugnaden for å få flere med funksjonsvariasjon i arbeid. I 2019 hadde man ikke sett noen virkning av dette, da tall fra SSB viste at det ikke har vært noen reel økning i arbeidsdeltakelse hos denne gruppen (velferd.no).

Mange personer med funksjonsvariasjoner møter direkte diskriminering ved forsøk på å delta i arbeidslivet. Forskning viser at rullestolbrukere har lavere odds for å bli innkalt til arbeidsintervju, sammenlignet med gående (nhf.no). Sammen med NAVs praksis, hvor flertallet av personer med utviklingshemning automatisk blir satt på uføretrygd ved myndighetsalder, viser dette at veien er lang å gå før personer med funksjonsvariasjoner oppnår reel likestilling. Derfor oppfordrer vi til at det settes inn tiltak som muliggjør at personer med funksjonsvariasjon i større grad kan delta i arbeidslivet.

2. Seksuelle overgrep, vold og omsorgssvikt

Barn med utviklingshemning blir utsatt for vold og omsorgssvikt, og gutter med utviklingshemning er mer utsatt enn hva jenter er. I tillegg tyder forskning på at barn med nedsatt funksjonsevne er mer utsatt for overgrep. I normalpopulasjonen er det slik at jenter er mer utsatt for overgrep enn hva gutter er. Dette gjelder nødvendigvis ikke for barn med funksjonsnedsettelse. En studie viser til at det hos denne gruppen heller er motsatt, og at fysiske funksjonsnedsettelse hos gutter fører til mye høyere risiko for å bli utsatt for seksuelle overgrep. (Kittelsaa, Kristensen, & Wik, 2016).

Gutter som blir utsatt for overgrep opplever ofte mye skam og en kraftig stigmatisering i forbindelse med overgrepet og virkningen kan være svært alvorlig. Vi i Reform oppfordrer derfor til at gutter med funksjonsvariasjon tilbys bedre oppfølging og tas på alvor når de forteller om overgrep, vold og omsorgssvikt.

3. Menn med funksjonsvariasjon og krisesentertilbud

Det var så sent som i 2010 at menn fikk lovfestet rett til hjelp fra krisesenter i Norge. Før krisesenterloven ble innført hadde menn ingen formell rett til å få hjelp om de var utsatt for vold fra partner (Grøvdal & Jonassen, 2016). I en evaluering av implementering av krisesenterloven kom man fram til at tilbudet til menn i landets krisesentret var langt fra godt nok, sammenliknet med den hjelpen kvinnene fikk (Bakketeig, Stang, Madsen, Smette, & Stefansen, 2014). I tillegg til et delvis mangelfullt tilbud til voldsutsatte menn, viser studier at disse mennene også møter utdaterte oppfatninger om vold og kjønn, både fra hjelpeapparat, nettverk og fra seg selv. Volden de utsettes for bagatelliseres, blir satt spørsmålsteget ved, eller man blir oppfordret til å ordne opp i volden selv (Grøvdal & Jonassen, 2016). Disse erfaringene har vi i Reform også fått presentert i førstehånds fortellinger, fra menn i krise, som tar kontakt.

Dessverre er det slik at krisesentertilbudene til personer med funksjonsvariasjoner også har store mangler, blant annet når det gjelder tilgjengelighet (Gundersen, Madsen, & Winsvold, 2014). Undersøkelser som tar for seg dette har ikke sett nærmere på forskjellen mellom kjønnene, men her kan man utgå fra at menn med funksjonsvariasjon i møte med krisesentrene blir dobbelt diskriminert. Dette har vi i Reform fått bekreftet i vårt prosjekt *Menn også!*. Her fant vi at krisesentertilbudene til menn ofte bar preg av midlertidige løsninger, hvor lokalene ikke var universelt utformet, og også ofte uegnet til å motta menn med barn. Dette er kritikkverdige, da mye tyder på at personer med funksjonsvariasjoner har høyere risiko for å bli utsatt for vold i nære relasjoner, enn befolkningen forøvrig (Gundersen et al., 2014).

Noen studier rapporterer om en høyere utsatthet for vold blant kvinner med funksjonsvariasjon enn menn, mens andre studier ikke finner særlig kjønnsforskjeller når det gjelder voldsutsatthet i denne gruppen. Mye tyder på at menn i mindre grad enn kvinner, sier ifra om de er utsatt for vold, og færre studier tar for seg menn som ofre for vold. Disse faktorene kan også bidra til noe av de rapporterte

kjønnsforskjellene i voldsutsatthet (Kittelsaa et al., 2016). Uansett er ikke denne mulige kjønnsforskjellen er godt argument for at menn med funksjonshemning skal motta et mindre trygt og sikkert tilbud enn hva kvinner gjør.

Å leve et liv fritt for vold bør være en rettighet alle kan ta del i. Vi oppfordrer derfor til at kommunene jobber for å heve krisesenteransattes kompetanse om voldsutsatte menn og personer med funksjonsvariasjon. I tillegg bør de iverksettes tiltak for å forbedre tilgjengelighet og kvalitet på tilbudet til personer i disse gruppene.

4. Kjønn som variabel i forskning

Når det gjelder kjønnsforskning og forskning på funksjonshemning, har disse to disiplinene tradisjonelt virket på hvert sitt område uten særlig samarbeide (Traustadbottir & Kristiansen, 2004). Etter hvert har feltet utviklet seg, og kunnskapen rundt kjønn og funksjonshemning har vokst. Men selv om man om man har beveget seg fra en mer statisk forståelse mot en mer dynamisk oppfatning av interseksjonaliteten mellom kjønn og funksjonshemning, finnes det fortsatt en del utforskede emner, blant annet at hvordan kjønn virker sammen med *ulike* former for funksjonsnedsettelse, med et syn på funksjonsvariasjoner som noe mer enn en generisk kategori. I tillegg er det slik når man undersøker interseksjonaliteten mellom kjønn og funksjonsvariasjon, er *kjønn* ofte ensbetydende med *kvinne* (Shuttleworth, Wedgwood, & Wilson, 2012). Mangelen på forskning om maskulinitet og funksjonsvariasjon er påfallende stor, noe som blant annet blir understreket i Stortingsmelding nr. 8, 2008-2009, *Om menn, mansroller og likestilling* (St.meld. nr. 8 (2008-2009), 2008).

Lavt fokus på interseksjonalitet innenfor funksjonsvariasjonsforskning fører til at vi har lite kunnskap om hvordan det er å ha en funksjonsvariasjon - som mann, som ung eller gammel, som homofil eller heterofil, med ulik klassebakgrunn, og for personer med ulik etnisitet og kulturell bakgrunn (Kittelsaa et al., 2016). Vi etterlyser derfor mer forskning på funksjonsvariasjon og maskulinitet, og generelt mer forskning på interseksjonalitet i funksjonsvariasjonsforskning.

5. Hjelpemiddelsentralene forsterker tradisjonelle kjønnsroller

I en studie gjennomført av Likestillingssenteret (2019) kommer det fram at hvilken type hjelpemidler en får utdelt er sterkt påvirket av tradisjonelle kjønnsroller. Kvinner får utdelt hjelpemidler for å holde hjemmet i orden, menn får utdelt hjelpemidler for å bevege seg utenfor hjemmet. Ingen er tjent med at kjønnsrollene forsterkes, og det er oppsiktsvekkende at dette skjer i et land hvor likestilling som verdi verdsettes så høyt. På en annen side er dette talende for hvor innarbeidet mange av våre tanker rundt kjønn er.

Personer som arbeider med utdeling av hjelpemidler bør få klare retningslinjer. I Likestillingssenterets undersøkelse kommer det fram at lovverk og retningslinjer gir rom for ulike prioriteringer, som fører til kjønnstradisjonell praksis. Vi stiller oss derfor bak Likestillingssenterets anbefalinger om at kunnskap om kjønn inkluderes i

utdanningen til hjelpemiddelformidlere, slik at diskriminering av personer med funksjonsvariasjon reduseres (Solberg, Sund, & Malasevska, 2019).

6. Seksualtekniske hjelpemidler og seksualundervisning

I Likestillingssenterets rapport finner man i tillegg at seksualtekniske hjelpemidler i liten grad blir delt ut til personer med funksjonsvariasjoner, noe som mest sannsynlig er knyttet til at seksualitet spesielt hos mennesker med funksjonsvariasjon er tabubelagt (Solberg et al., 2019). Mange personer med funksjonsvariasjon møter diskriminering i den seksuelle sfære, knyttet til mytene om at personer med funksjonsvariasjon er aseksuelle, eller at alle i denne gruppen er heterofile (Træen & Lewin, 2008). Dette fører til at mange går glipp av god seksualundervisning og tilbud om seksualtekniske hjelpemidler.

Det er ikke kun i sammenheng med seksualtekniske hjelpemidler at personer med funksjonsvariasjon møter barrierer. I en studie utført av Unge funksjonshemmede (Remme, 2017) kommer det fram at helsepersonell og lærere vegrer seg for å snakke om seksualitet med ungdom som har funksjonsvariasjoner. Særlig gjelder dette for guttene. Jentene forventes å skulle snakke om graviditet og prevensjonsmidler, mens guttene overlates til seg selv. Alle har rett til god seksuell og reproduktiv helse. Lærere, hjelpemiddelformidlere og helsepersonell bør derfor få tilgang til bedre kunnskap om seksualitet og seksualundervisning generelt, og seksualitet hos personer med funksjonsvariasjon spesielt

Oslo, 9. juni 2020

Are Saastad /s/
daglig leder

Mali Storbækken
rådgiver/saksbehandler

Litteraturliste

- Bakketeig, E., Stang, E. G., Madsen, C., Smette, I., & Stefansen, K. (2014). Kriesesentertilbudet i kommunene. Evaluering av kommunenes implementering av kriesesenterloven. *NOVA rapport, 19*, 2014.
- Grøvdal, Y., & Jonassen, W. (2016). Menn på kriesesenter. In: Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (Rapport 5/2015).
- Gundersen, T., Madsen, C., & Winsvold, A. (2014). Tjenestetilbudet til voldsutsatte personer med nedsatt funksjonsevne. *NOVA-rapport(6)*.
- Kittelsaa, A. M., Kristensen, G. K., & Wik, S. E. (2016). Kjønn i forskning om funksjonshemming: En litteraturstudie.
- Remme, A. (2017). Sex som funker. Unges erfaringer med seksualitet og funksjonsevne. Unge funksjonshemmede.

- Shuttleworth, R., Wedgwood, N., & Wilson, N. J. (2012). The Dilemma of Disabled Masculinity. *Men and Masculinities*, 15(2), 174–194.
- Solberg, A., Sund, F., & Malasevska, I. (2019). Kjønnsdelte hjelpemidler? Kartlegging av hjelpemidler til personer med nedsatt funksjonsevne. *Rapport*, 1, 2019.
- St.meld. nr. 8 (2008-2009). (2008). *Om menn, mannsroller og likestilling* Oslo: Barne- og likestillingsdepartementet Retrieved from <https://www.regjeringen.no/contentassets/ed3e28fc824c44118c17b63de7362aae/nn-no/pdfs/stm200820090008000dddpdfs.pdf>
- Traustadbottir, R., & Kristiansen, K. (2004). *Gender and Disability Resarch in the Nordic Countries*. Lund: Studentlitteratur.
- Træen, B., & Lewin, B. (2008). *Sexology in context*. Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Wendelborg, C., Kittelsaa, A. M., & Wik, S. E. (2017). *Overgang skole arbeidsliv for elever med utviklingshemming*.